

## זכויות אנשים עם מוגבלות<sup>245</sup>

בין אנשים עם מוגבלות לבין אחרים קיימים פערים רחבים בכל תחומי החיים: בהשכלה, בתעסוקה, בדיוור, במצב הכלכלי ועוד. בדרך כלל הפערים חריפים יותר ככל שהמוגבלות חמורה יותר, והם מונעים מיותר ממיליון וחצי אנשים עם מוגבלות בישראל להשתלב השתלבות מלאה בכל תחומי החיים. עם זאת, בשנים האחרונות ניכרת מגמה חיובית, גם אם זעירה, של צמצום הפערים בתחומים אחדים, וחלו התפתחויות רבות בתחומי החקיקה, המשפט והחברה בכל הנוגע לזכויותיהם של אנשים עם מוגבלות.<sup>246</sup> נסקור כאן כמה נקודות ציון חשובות מהשנה האחרונה.

**אשרור האמנה לזכויות אנשים עם מוגבלויות:** בספטמבר 2012 אשררה ממשלת ישראל את האמנה הבין-לאומית לזכויות אנשים עם מוגבלויות (ה-CRPD),<sup>247</sup> שהתקבלה באו"ם בדצמבר 2006 ושישראל חתמה עליה בשנת 2007. האמנה קובעת רף בין-לאומי מקובל ליחסה של החברה ושל המדינה כלפי אנשים עם מוגבלות, ומטילה על המדינה חובות מפורטות ובהן: לא להפלות אדם בשל מוגבלותו, להנגיש את כל המבנים והשירותים, לשלב ילדים עם מוגבלות בחינוך הרגיל ולתת לכל אדם אפשרות לדיוור עצמאי או נתמך בקהילה.

נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, מחלקת הייעוץ והחקיקה במשרד המשפטים, נציגי משרד החוץ וארגון בזכות – המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלויות היו שותפים לניסוח האמנה ולהתוויית עקרונותיה. ארגון בזכות ומומחים בארץ ובעולם קראו למדינה לזרז את הליכי האשרור של האמנה והביאו לצמצום ההסתייגויות ממנה. אשרור האמנה הוא צעד חשוב ומתבקש, המשלים את החקיקה לשוויון שחוקקה בישראל, ובראשה חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות. עם אשרורה של האמנה המדינה מתחייבת שהחקיקה הפנימית שלה ומדיניות הממשלה לא תעמוד בסתירה לעקרונות האמנה, אלא תקיימם במידה מירבית.

**נגישות:** אחד המכשולים העיקריים המונעים את השתלבותם של אנשים עם מוגבלות הוא היעדר נגישות במרחב הציבורי.<sup>248</sup> בשנים האחרונות חלה בישראל התקדמות ניכרת בתחום, ובפרט בהתקנת תקנות הנגישות – רגולציה הכפופה לאישורה של ועדת הרווחה של הכנסת, ונמשכת זה מספר שנים.<sup>249</sup> בשנת 2011 אושרו תקנות הנגישות לגבי בניין ציבורי קיים, והן נכנסו לתוקף ביוני 2012.<sup>250</sup> לפי תקנות אלו, "בכל בניין קיים אשר ניתן בו שירות לציבור, יש לבצע התאמות הנוגעות למבנים, לתשתיות ולסביבת הבניין, כך שהבניין יהיה נגיש לאנשים עם מוגבלות. זאת כדי לאפשר

<sup>245</sup> נכתב בסיוע אסתר סיוון, מנכ"לית בזכות – המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלויות. תודה גם לעו"ד יותם טולוב מבזכות.

<sup>246</sup> על הפערים ועל צמצומם ראו: אליהו בן משה, ליאורה רופמן וישראל הבר, **אנשים עם מוגבלות בישראל 2011**, נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, אוגוסט 2012, <http://tinyurl.com/bs3xxy6>.

<sup>247</sup> **Convention on the Rights of People with Disabilities**. נוסח האמנה בעברית ובאנגלית באתר משרד המשפטים: <http://tinyurl.com/cdv2cfo>. על אישור האמנה באתר משרד המשפטים:

<http://www.justice.gov.il/MOJHeb/News/Amana.htm>; על אשרור האמנה באתר ארגון בזכות: <http://bizchut.org.il/he/?p=1492>

<sup>248</sup> **אנשים עם מוגבלות בישראל 2011**, ה"ש 246 לעיל.

<sup>249</sup> עדכון על מצב תקנות הנגישות, מאי 2012, באתר נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, <http://tinyurl.com/cyhjfev>.

<sup>250</sup> **נגישות בניינים**, אתר נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, <http://www.justice.gov.il/MOJHeb/NetzivutNEW/EychLehangish>

לאנשים עם מוגבלות לקבל שירות באופן שוויוני, מכובד ועצמאי, יחד עם כלל הציבור.<sup>251</sup> ואולם ביוני 2012 תוקן חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות ודחה את מועדי הנגישות של בניינים ציבוריים בכמה שנים. על פי התיקון רק בנובמבר 2017 יהיו חייבים כל בנייני הציבור שבבעלות פרטית בנגישות מלאה. בניינים בבעלות ציבורית יהיו חייבים בנגישות עד סוף 2018, ובניינים שבבעלות רשויות מקומיות – עד סוף 2021. בכל זאת, איתותים ראשוניים להיערכות ניכרים בשטח<sup>252</sup> וההיערכות תגבר ככל שיתקרבו תאריכי היעד.

עבודתה של תת-הוועדה העוסקת בנושא בכנסת,<sup>253</sup> בראשות ח"כ אילן גילאון, יוחדה השנה בעיקר להתקנת תקנות נגישות השירות. תקנות אלה אמורות להביא לכך שהשירותים עצמם – ולא רק המבנים – יהיו נגישים לאנשים עם כל סוגי המוגבלות, ובכלל זה מוגבלויות שכליות, נפשיות, חושיות ופיזיות. התקנת התקנות נמצאת בשלבי סיום. ארגון בזכות ופורום ארגוני חברה אזרחית בתחום הנגישות דאגו לכך שיהיו בתקנות גם התאמות של חקירות המשטרה, התאמות בבתי משפט ובערכאות מעין-שיפוטיות והתאמות לשירותי רווחה ותעסוקה במתקני כליאה, מעצר ומאסר. הארגונים דאגו גם שהתקנות יחייבו התאמות ייחודיות לאנשים עם מוגבלות בתקשורת, בעיקר על ידי שימוש באמצעי תקשורת חלופית ותומכת; פטור מעמידה בתור ופטור מדמי כניסה למלווה; ופישוט לשוני של מידע לטובת אנשים עם מוגבלות קוגניטיבית ונפשית. ארגוני הזכויות של אנשים עם מוגבלות דורשים מן המדינה להשלים את תקנות הנגישות.<sup>254</sup> עתירה שהגישו בעניין בשנת 2008 עודה תלויה ועומדת, והמדינה נדרשת לדווח לעותרים ולבית המשפט אחת לחודשיים על התקדמות התקנות.

**נגישות בחינוך:** בעקבות עתירה שהגיש ארגון בזכות לבג"ץ בשם עמותת אופק לילדינו,<sup>255</sup> החל משנת הלימודים תשע"ג ילדים עיוורים וכבדי ראייה זוכים לחומרי לימוד נגישים ולבחינות בגרות נגישות, והנגשת ספרי הלימוד בברייל היא באחריות משרד החינוך ובמימונו. הדיון בעתירה טרם הסתיים ויש כמה בעיות ביישום ההנגשה, בעיקר במגזר הערבי, אולם משרד החינוך מכיר באחריותו לבצע את ההתאמות והדבר ייעשה במעקב של בית המשפט.

נוסף על כך, החל מחודש יוני 2012 יכולים הורים לילד עם מוגבלות לבצע רישום מוקדם למוסד החינוכי שבו עתיד הילד ללמוד. הרישום המוקדם מאפשר לבית הספר או לגן הילדים להיערך ולבצע במוסד התאמות פיזיות, שכל ילד עם מוגבלות זכאי לקבלן, כגון מעלית נגישה, תא שירותים, דרכי גישה ונגישות של מתקנים בחצר בית הספר.<sup>256</sup>

<sup>251</sup> מדריך להנגשת בניינים קיימים, נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, <http://tinyurl.com/bvksn2q>.

<sup>252</sup> ראו למשל: ליאור דטל, נגישות אקדמית // 90 מיליון שקל יוקצו להנגשת האוניברסיטאות לנכים, <http://www.themarker.com/career/1.1838299>, 9.10.2012.

<sup>253</sup> ועדת משנה לתקנות חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות – תת-ועדה של ועדת העבודה והרווחה בכנסת.

<sup>254</sup> בג"ץ 5833/08 עמותת נגישות ישראל נ' שר התחבורה. את העתירה הגישה עמותת נגישות ישראל והצטרפו אליה 12 ארגונים נוספים.

<sup>255</sup> בג"ץ 8536/11 בזכות, המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלויות נ' משרד החינוך. לפירוט ולכתב בעתירה באתר בזכות: <http://bizchut.org.il/he/?p=929>. על העתירה ראו גם: דנה ויילר-פולק, עתירה לבג"ץ – משרד החינוך לא מספק חומרי לימוד לעיוורים, הארץ, 21.11.2011.

<sup>256</sup> <http://www.haaretz.co.il/news/education/1.1571167>.

<sup>256</sup> אגרת להורים: תלמידים והורים עם מוגבלות זכאים להקדים את הרישום לבית ספר, אתר נציבות שוויון לאנשים עם מוגבלות: <http://tinyurl.com/cq5aeqq>.

**בריאות הנפש**: בעקבות פעילות ציבורית ארוכת שנים וכן עתירה לבג"ץ שהגיש ארגון בזכות בשם ארגונים ואנשי ציבור בשנת 2005,<sup>257</sup> קיבלה ממשלת ישראל במאי 2012 החלטה היסטורית על רפורמה בשירותי בריאות הנפש.<sup>258</sup> על פי ההחלטה, מיולי 2015 יכללו שירותי בריאות הנפש בסל שירותי הבריאות הניתנים על ידי קופות החולים על פי חוק ביטוח הבריאות הממלכתי. עד למועד זה אמורות קופות החולים לפתח שירותים מרפאתיים ברחבי הארץ, כך שיוכלו לתת מענה לכלל האנשים הזקוקים לטיפול נפשי. על פי הסיכום בין משרד הבריאות לאוצר, החלטה של הרפורמה תלווה בהגדלת התקציב המיועד לשירותי בריאות הנפש.<sup>259</sup>

הרפורמה משנה מצב קיים הולך ומידרדר שבו שירותי בריאות הנפש הציבוריים בישראל ניתנו ישירות על ידי הממשלה, אולם לא ענו על הצרכים, ותקצובם לא עודכן על פי הגידול באוכלוסייה ובצרכים. הנפגעים העיקריים מן המצב היו תושבים במעמד סוציו-אקונומי נמוך ותושבי הפריפריה, שלא היה באפשרותם להיעזר בשירותי בריאות פרטיים ושנאלצו לחכות חודשים רבים ואף למעלה מכך לקבלת שירות. הרפורמה צפויה לשפר משמעותית את זמינותם ואת נגישותם של שירותי בריאות הנפש, לבטל את ההפרדה המלאכותית בין שירותים אלה לכלל שירותי הבריאות ואף לסייע בניתוח הסטיגמה הנלווית לתחום.

בנובמבר 2012 הודיע מנכ"ל משרד הבריאות על כוונתו לסגור את מחלקות האשפוז הפסיכיאטרי הפרטיות ולהעביר את המאושפזים בהן לבתי חולים ציבוריים, בשל הקושי לפקח על הנעשה במוסדות המופרטים.<sup>260</sup> ההודעה פורסמה בעקבות חשיפת פרשה קשה של התעללות והזנחה במוסד הפסיכיאטרי הפרטי "נווה יעקב". ארגון בזכות פעל רבות בשנה ומחצה האחרונות כדי לחשוף את הפרות זכויות האדם הקשות במקום ולהביא לסגירתו.<sup>261</sup>

**אפליה בביטוח**: בשנה האחרונה נעשו מספר ניסיונות להתמודד עם אפליה של אנשים עם מוגבלויות בתחומי הביטוח. בין השאר אושרו תקנות המקימות ועדת תלונות ומסדירות את ההליך להגשת תלונה על אפליה בחוזה ביטוח. כמו כן הגיש ארגון בזכות תביעה ייצוגית נגד מרבית חברות הביטוח בארץ על אפליה בכל סוגי הביטוח.<sup>262</sup> התביעה טרם נדונה.

**הגדלת הקצבה לילדים עם נכויות קשות**: בעקבות מאבק של הוועדה לפניות הציבור בכנסת הוגדלה הקצבה שמקבלים ילדים עם נכויות קשות ב-600 ש"ח.<sup>263</sup>

<sup>257</sup> בג"ץ 5777/05 בזכות – המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלויות נ' שר הבריאות.  
<sup>258</sup> החלטת ממשלה מס' 4611 מיום 10.5.2012, <http://tinyurl.com/crfsfko>, על ההחלטה באתר ארגון בזכות:

<http://bizchut.org.il/he/?p=1342>  
<sup>259</sup> יש לציין שנותרו עדיין שאלות לא פתורות בעניין הרפורמה בבריאות הנפש, שנוגעות למשל לגובה ההשתתפות העצמית של המבוטחים. ראו למשל: **התערובת פרטי-ציבורי מזיקה לבריאות**, ועדת מומחי הבריאות של המחאה החברתית ("צוות ספיבק-יונה"), יולי 2012, <http://j14.org.il/spivak/?p=664>,  
<sup>260</sup> רוני לינדר-גנץ, **משרד הבריאות יסגור את בתי החולים הפסיכיאטריים הפרטיים**, TheMarker, 5.11.2012, <http://www.themarker.com/consumer/health/1.1857141>.

<sup>261</sup> **פרשת התעללות והזנחה קשה במוסד נווה יעקב**, אתר ארגון בזכות, 5.11.2011, <http://bizchut.org.il/he/?p=1527>  
<sup>262</sup> ת"צ 28552-05-12 אבן זהב נ' כלל חברה לביטוח בע"מ. לפירוט על התביעה ולכתב התביעה באתר ארגון בזכות: <http://bizchut.org.il/he/?p=1362>. התביעה הוגשה באמצעות עו"ד אסף פינק.  
<sup>263</sup> הודעה לעיתונות של הוועדה לפניות הציבור באתר הכנסת, 9.1.2012, <http://knesset.gov.il/spokesman/heb/Result.asp?HodID=9558>